

Оце-ж ті змагання, що їх можна, з нашого погляду, поставити перед усякою працею в галузі історії українського права, не тільки перед „Лекціями“. І коли спостерегаємо хиби в цій праці, то це через те, що це перший крок у важкій роботі над створенням науки історії українського права.

Ст. Борисенок.

Р. Лашенко. Лекції по історії українського права, ч. II. Литовсько-польська доба. В. І. Пам'ятники права. Прага. 1924, стор. 78.

У цьому огляді джерел права литовсько-польської епохи, що його подає проф. Р. Лашенко, він починає з характеристики загального стану українських земель в складі великого князівства Литовського. Автор гадає, що процес централізації цієї держави відбувався дуже повільно, й що спочатку держава ця мала була характер федерації. В окремому розділі (сс. 13—23) автор зупиняється на питанні про „впливи права українського на суспільне життя XIV—XV в. у великому князівстві Литовському“. На його думку, „домінування українських культурних впливів і зокрема впливів права українського в Литовсько-Українській державі не підлягає в наш час жадному сумніву“ (с. 13). Оці впливи українського права поширилися, гадає проф. Лашенко, шляхом засвоєння білоруським та литовським народами правних норм кодексу українського права — Руської Правди. Автор аж ніяк не погоджується з академиком М. Грушевським, що, як відомо, вказував на переважне значіння в в. кн. Литовському культури й мови білоруської, які „зрушили“ велике князівство.

Далі проф. Лашенко подає характеристику земських та крайових привилеїв в. кн. Литовського, одмічаючи час видання кожного з них та подаючи побіжно характеристики кожного. По цьому автор пише про Судебник Казиміра Ягайлона 1468 року. Коротко (сс. 46—47) він зупиняється на „уставах“ та „ухвалах“ литовських князів. Автор (з технічних мотивів) не пише про Литовські Статути — він одсилає до своєї статті „Литовський Статут, яко пам'ятник українського права“ в т. I Наук. Збірника Українського Університету в Празі, а тут подає тільки бібліографію праць про Л. Статути. На сс. 49—64 проф. Лашенко розглядає пам'ятки німецького права, що були за правне джерело в українських містах-магдебургіях. Автор подає й характеристики польських копій магдебурзького права (Щербича й Гроїцького), що з них найбільше на практиці користувалися. Більш-менш докладно (сс. 64—75) автор торкається пам'яток права польського, що мали чинність у Галичині, а від Люблінської унії р. 1569 — почасти і в Наддніпрянщині. Тут він каже про Вислицький та Великопольський статuti короля Казиміра, Вартський Статут 1420—23 рр., їх „руські“ переклади, збірник польських законів — *Volumina Legum*. Закінчує свій огляд правних джерел проф. Лашенко — характеристикою Литовської Метрики та її сучасного стану в російських архівах.

Одзначімо передусім хиби цього огляду. До таких у першу чергу слід, очевидно, застосувати помилковий авторів погляд про виключне панування вкраїнського права в литовсько-білорусько-українській державі. Треба було поставитися уважніше до об'єктивної думки акад. М. Грушевського про значіння білоруського елементу в великому князівстві Литовським. Ми уважаємо питання про культуру й право в. кн. Литовського за надто складне й делікатне. Так примітивно вирішувати його, як це робить проф. Лашенко, аж ніяк не можна. Не варт було-б і підносити його своїм читачам, як безперечну істину: така вона не є зовсім.

Є хиби й помилки й у огляді окремих джерел; частина з них, очевидно, пояснюється вказаною помилковою думкою автора. Отож на наш погляд, оглядаючи пам'ятки українського права, можна було-б не відносити до них земських привилеїв 1387 й 1413 рр., поширюваних, як відомо, тільки на литовську, католицьку шляхту. Вони проводили польські норми. З крайових привилеїв, очевидно, збірниками українського права не були привилеї — Жмудський, Витебський, Полоцький, Смоленський; крайові привилеї, як відомо, були

кодексами місцевої старовини, місцевих звичаїв, що в даному разі були не українські. Доводиться пожалкувати, що проф. Лашенко не знає цінної праці проф. Ф. Леонтовича „Источники русско-литовского права“¹⁾. Тоді-б він вказав своїм читачам на цікавий погляд проф. Леонтовича, що йде всупереч з думками інших дослідників, — про крайові привилеї. Проф. Леонтович уважає їх за такі самі шляхетські хартії, які і земські привилеї. „Сблaстні привилеї, пише він, це місцеві одмінки загальних шляхетських хартії, які розвивають шляхетські „libertates et jura“, відповідно до побутових особливостей окремих областей“²⁾.

Бібліографія монографічної літератури про Литовські Статути в проф. Лашенка не зовсім повна. Отож він не згадує про такі праці як от Даниловича „О Литовскомъ Статутѣ“³⁾, Михайлова „Лекціи мѣстныхъ гражданскихъ законовъ“, отд. II. Птб. 1860, Леонтовича „Спорные вопросы по исторіи русско-литовского права“ Птб. 1893 (що, як відомо, в більшій своїй частині пише про Л. Статут).

В огляді пам'яток магдебурзького права, автор подав характеристики компіляцій Щербича й Гроїцького. Проте не всі. Треба було-б згадати й за такі твори Гроїцького як „Postępek“, що через нього, як гадає акад. Тарановський, постанови „Кароліни“ (це був витяг з карного кодексу цісаря Карла V) впливали на карні норми III Статуту. Не знає автор й „Tytułow“ Гроїцького, що їх акад. Ф. Тарановський характеризує як звод окремих викладів різних інститутів з різних галузів права, що виданий в додаток до Артикулів та Порядку“⁴⁾.

З менших хиб та помилок одзначимо те, що проф. Лашенко пише про колегію жерців на стародавній Литві, на чолі якої стояв т. зв. „Криве-Кривейто“. Як відомо, це непорозуміння давно вже одкинуто й „Криве-Кривейто“ вважають за особисте ім'я одного з впливових жерців.

Отакі, на наш погляд, хиби цієї книги. До них ще можна віднести те, що автор ставиться до пам'яток формально, тимчасом, на наш погляд, невідмінно треба розглядати їх у звязку з загальною соціальною й економічною організацією й кон'юктурою їх доби. Вони й були тільки виразниками соціально-економічних відносин.

А втім книга має й позитивні риси. Кожен, хто прочитає 1-й випуск „Лекцій“ проф. Лашенка, побачить, що оцей 2-й випуск зроблено більш сумнівно. В першому автор так що й не покладався на монографічну літературу, тут він більшість її використав. До того-ж книга ця—перша спроба систематичного викладу історії українського права—безумовно дуже потрібна. В першій-же спробі завсіди можливі помилки. Їх, як ми були сказали, чимало і в книзі проф. Лашенка. Сподіватимемось, що в нових виданнях „Лекцій“ автор їх позбудеться. Для цього, очевидно, слід детальніше й глибше дослідити джерела й монографічну літературу й одкинути деякі упереджені погляди, що, очевидно, тільки шкодять авторській праці.

Л. Окиншевич.

Марк Косвен. Преступление и наказание в догосударственном обществе. Москва, 1925. Стор. 135.

У сьогочасній правничій літературі, де панує розроблення проблем живого чинного права, рідко трапляються твори історичного характеру. Революційний зміст радян-

¹⁾ Варш. Ун. Изв. 1894, кн. I.

²⁾ Варш. Ун. Изв. 1894, кн. I, с. 70.

³⁾ Ж. М. Н. Пр. 1838 р., кн. II.

⁴⁾ Ф. В. Тарановскій. Обзоръ источниковъ Магдебургскаго права западно-русскихъ городовъ Литовской эпохи Варш. 1897, с. 158. Цієї цінної книги з надзвичайно нечисленної літератури Магдебурзького права у Польщі та Литві автор, як це видно з викладу, не читав, хоч і називає її в бібліографії про Магдебурзке право.